

EEN SOMBERE KERSTMIS...?

Een sombere Kerstmis? Ja — de droevigste wel die in de geschiedenis der menschheid is opgeteekend. Oorlog op aarde... Waar nog, argeloos, een Kerstklok luiden mag, wordt haar schuchter geluid door het daverend kanon overstemd. En in den Kerstnacht zullen, als reeds zoovele maanden lang, miljoenen strijders, geheele volken, geen krachtiger gevoel kennen dan dat van den haat, geen inniger verlangen dan elkaar dood en ondergang te brengen. Waar, in de landen die elkaar beoorlogen, zullen er gezinnen zijn die zich met dankbaar en rustig gemoed om den lichtenden boom kunnen scharen, niets, niemand betreurend? Uiteengerukt werden ze, die gezinnen, nog een jaar te voren zoo gelukkig en in feestelijke dankbaarheid vereenigd; de Kerstklok werd een doodsklok, rouwklanken luidend over de graven van vaders, broeders, zonen... Feller nooit dan juist in dezen oorlog werden geloof en vertrouwen geschokt: het geloof in de kracht der christelijke liefde, het vertrouwen in de gevoelens van menselijkheid die de volkeren verbinden. Heviger was de schok dan ooit te voren, want nimmer had de overtuiging dat wij op weg waren naar een grooter beschaving, een dieper begrip van saamhoorigheid, een edeler opvatting van recht en humaniteit — nimmer had deze overtuiging vaster ingewerkt dan juist in de beginjaren dezer eeuw. Wie erover nadenkt wat die jaren gebracht hebben aan ernstige pogingen om den wedijver der naties tot een vreedzame te maken, kan niet anders dan afschuw en schrik gevoelen als hij het contrast beseft. Aan de ontwikkeling der individuen, de opheffing der massa werd een zorg gewijd als tot dusver ongekend was; geen middel werd onbeproefd gelaten om de menschheid ervan te doordringen dat voor ruwheid en geweld geen plaats meer bestond in een moderne maatschappij. Vrede, samenwerking, verdraagzaamheid werden van de hoeken der straten verkondigd; voor reinere zeden, zachtmoediger opvattingen, inniger naastenliefde ijverden de grootsten en besten onder ons. Ook de twijfelaars, de spotlustigen, de krijgshaftigen konden voor deze idealen gewonnen worden: want was daar ook niet de praktische zijde van het vraagstuk, waard om door hen te worden overwogen wier nuchtere natuur, wier zakelijke aanleg zich verzette tegen helgeen zij hersenschimmen noemden? Men moest het feit overtuigen dat het uiterst samengestelde, voor wisselingen zoo gevoelig organisme onzer samenleving een wereldoorlog niet meer gedoogde zonder die organisatie hopeloos, reddeloos te vernietigen. De wonderen der nieuwe technische vindingen, de geweldige uitbreiding en versnelling van het wereldverkeer hebben de grenzen vervaagd; geen land is meer afgesloten van het andere, de handel bracht de volken tot elkaar, hun belangen zijn gemeenschappelijk geworden, een ieder is zijn naaste onmisbaar — de menschheid vormt nog slechts één groot raderwerk, naarstig, haastig, rusteloos arbeidend: wie een enkel onderdeel daarvan ruw vernielt, kan het geheel onherstelbaar uiteen doen spatten. Ja, we geloofden het vaster dan ooit: zoowel zede als practijk veroordeelden den oorlog, maakten hem onmogelijk. Te wreeder was de ontgoocheling. Naast het leed, dat miljoenen lijdten, om hun verwoest vaderland, hun vernield bezit, om de tallozen dooden en verminkten, om het verlies van wat hun lief was — naast dat leed schrijnt ook fel de désilluzie om het gekrenkte rechtsbewustzijn, het geschonden vertrouwen, het ineensinken van wat door tal van hoogstaande mannen en vrouwen, met toewijding en geduld, met jarenlangen ijver en zelfopoffering, aan toekomst-idealen was opgebouwd. Nooit scheen de vredesgedachte dieper ingeleefd te zijn, geneigder oor te hebben gevonden, nooit leken de kansen voor het blind geweld meer te zijn ingeperkt dan op het oogenblik dat deze redeloze, verbitterde, onmogelijk geachte oorlog uitbrak. Het schoonste waarnaar het menschdom, door de wijzen en goeden onder hen geleid, met zooveel vroomheid trachtte, werd gesmoord in bloed. Het kanon sprak — en alle andere stemmen zwegen. Het recht van den sterkste werd het richtsnoer van elke handeling — en iedere andere leuze moest verstommen. Wat geleerden, denkers, kunstenaars, wijsgeeren door tientallen van eeuwen heen hadden geschapen, werd een leege waan; bespot, veracht, vernield werd hun werk, waaronder het kostelijkste, het kunstrijkste dat een vernuftig brein, een innig gemoed ooit hadden voortgebracht. En zijelven werden bestemd, als had hun bestaan geen waarde meer, om door een moordend wapen getroffen, door een paardenhoef of het wentelend rad van een stuk geschut vermorzeld te worden. Wat is nog de macht van de grootsten, de besten en edelsten onder ons? Vernietigd wordt de arbeid van hun handen en hun geest. Alleen het kanon heerscht...

En toch... Een sombere Kerstmis? Neen! Wel sterk en onuitroeibaar moet, diep verborgen onder onze door haat, wraakzucht en strijd lust nu zoo jammerlijk vervormde menselijke gevoelens, het besef in ons wortelen dat de wereld, dat ons leven onbestaanbaar is zonder het schoone dat kunst en wijsheid ons brachten. Uit de bouwvallen van te gruizel geschoten kerken en paleizen, uit de puinhoopen van verbrande boekerijen en bouwkundige monumenten, uit de vormlooze resten der schoonheid zelf, stijgt herboren, onsterfelijk, een nieuwe schoonheid omhoog. Het heeft een oogenblik geleken of zij van de aarde was weggevaagd, of alleen het geweld oppermachtig was, of we ons voortaan haar zachten troost en haar krachtigen steun moesten ontzeggen. Met elken nieuwen, ijzeren voetstap verpletterde de overwinnaar een kunstwerk, den roem der eeuwen, te meer. En er spraken zelfs stemmen — dit was wel het verschrikkelijkst van al — die de vernieling prezen om haarzelfs wil. Één recht, één macht was er slechts, en de sterkste oefende die uit. Toen, na een korte poos van lijdelijke ontzetting, sprak die zachte, maar niet te verstikken stem daar binnen in ons, weldra zwellend tot een geluid, dat de stem van het kanon overklonk. Het onsterfelijk instinct, dat ons zegt: de wijze is beter dan hij die een stad inneemt, was uit zijn verdooving ontwaakt. We wisten het vaster dan te voren: boven de wonderbaarlijke volmaking der moordtechniek, boven de tot een toppunt gevoerde feilloosheid der vecht-organisatie staan de gaven der schoonheid; als de namen van hen die, met afgrijselijk vernuft, doodbrengende werktuigen bedachten, lang vergeten zullen zijn, als men de namen van hen, die met één woord het vernietigen van duizenden levens bevalen, niet meer zal weten te spellen — dan zullen, eeuwig en onsterfelijk, oppermachtig en onuitroeibaar, de werken der groote wijzen en kunstenaars uitschitteren boven dood en vernietiging, en geslacht op geslacht zal hun namen met vereering noemen. Neen, we kunnen niet buiten de vertroosting en den steun der kunst; het is ons niet om 't even of de eeuwenoude werken van vrome bouwmeesters in puin geworpen worden, of de zangen der groote muzikdichters verstommen, of de geschriften der wijzen en geleerden in brand en rook opgaan! En het mag ons tot trots en glorie zijn dat in ons land het eerst die sterke stem vernomen werd, zeggend: wij zullen dit niet dulden, ook aan de kunst zal het werk van den Samaritaan geschieden. Machtiger dan het machtigst geweld was die barmhartige stem, en hij die aan de wereld de wet van zijn zegevierende wapenen naar vrijen lust kon voorschrijven, werd tot luisteren gedwongen. De overwinnaar werd overwonnen door een wapen, geduchter dan het zijne; op het hoogtepunt van zijn macht, gesteund door hen die zijn vernielingswerk roemden, geen woord van spijt waardig keurden, noodzaakte dat onweerstaanbare wapen hem te verklaren dat hijzelf herstellen zou wat de wielen van zijn zegekar verpletterd hadden. — Wie nu ooren heeft om te hooren, die hoore! De innigste gevoelens der menschheid roepen om het herstel van harmonie en schoonheid, en zelfs de razernij van redeloos losgebroken hartstochten kan die stem niet smoren. Uit den asch der verbrande kunstwerken stijgen de nieuwe tempels op waarin wij, ondanks alles, het goede, het ware, het schoone willen vereeren, in onweerstaanbaren drang. Wederom beteekent dit Kerstfeest een geboorte: de wedergeboorte van een door geweld niet te verbreken ideaal. Zooals de aarde slechts voortbrengt wanneer zij verscheurd wordt, zoo is het ook hier: hoe dieper de wond, hoe milder de vrucht. — Een sombere Kerstmis? Neen — het daagt in het Oosten!